

7 oktober 1915

Het Vlaams.

Bern, 6 oktober. In verband met de voorbereiding van een Duitse assimilatie van de landen waar Vlaams gesproken wordt is een cursus geopend te München.

Onder het opschrift: "De taalrechten der Vlamingen in deze tijd" lezen wij in Neerlandia:

Van Tak Antwerpen is de volgende briefwisseling ingekomen:

Antwerpen, 9 juli 1915.

Aan zijne excellentie Vrijheer von Bissing,
Generaaloverste van de cavalerie,
Gouverneur van België,
Brussel.

Excellentie,

De Antwerpse tak van het Algemeen Nederlands Verbond neemt eerbiedig de vrijheid U het volgende verzoek toe te sturen.

In het reglement betreffende de wetten en gebruiken van de oorlog te land (2^e vredesconferentie, Den Haag 1907) vinden we onder artikel 43:

"Wanneer het gezag van de wettelijke overheid feitelijk is overgegaan in de handen van degene, die het gebied heeft bezet, neemt deze alle maatregelen, die in zijn vermogen staan, ten einde zoveel als mogelijk de openbare orde en het openbaar leven te herstellen en te verzekeren en zulks, behoudens volstrekte verhindering, met eerbiediging van de in dit land geldende wetten."

De wet over het gebruik van de Nederlandse taal in bestuurszaken van 22 mei 1878 zegt onder artikel I:

“In de provincies Antwerpen, West- en Oost-Vlaanderen, Limburg en in het arrondissement Leuven zullen de berichten en mededelingen, welke de staatsambtenaren tot het publiek richten, hetzij in de Nederlandse taal, hetzij in de Nederlandse en in de Franse taal opgesteld worden.

“De staatsambtenaren zullen met de gemeenten en bijzondere personen in het Nederlands briefwisselen, tenzij deze gemeenten of personen vragen dat de briefwisseling in het Frans zou geschieden of zelf die taal in de briefwisseling gebruikt hebben.”

Volgens dit artikel zouden dus alle berichten en mededelingen aan het publiek in het Nederlands moeten geschieden. We laten hier enige gevallen volgen, waarin die wet niet wordt toegepast, iets wat de Vlamingen nadeel kan berokkenen en hen ook krenkt in de gevoelens van gehechtheid aan hun taal:

1. In de meeste gevallen ontvangen de Vlaamse gemeentebesturen uitsluitend in het Duits gestelde stukken vanwege het middenbestuur te Brussel;
2. Het bestuur van de IJzeren Wegen gebruikt in alles enkel de Duitse taal: opschriften, plakbrieven, bekendmakingen, reiskaartjes, enz.;
3. Vele passen zijn enkel in het Duits opgesteld. Hierin is te Antwerpen reeds verbetering gekomen, maar elders schijnt het Nederlands nog te ontbreken;
4. Wanneer de advocaten hun cliënten in de gevangenis willen bezoeken, worden zij ertoe verplicht ze in het bijzijn van een Duits ambtenaar te ondervragen in het Duits of in het Frans. Het

wordt hun niet toegelaten de landstaal, het Nederlands, te gebruiken;

5. Te verzenden telegrammen mogen in de meeste gevallen niet in het Nederlands opgesteld worden;
6. De in te vullen postmandaten zijn opgesteld in het Duits en in het Frans en dus onverstaaenbaar voor de meeste Vlamingen, die deze twee talen niet verstaan;
7. De ambtenaren die met het publiek in aanraking komen bedienen zich altijd van de Duitse taal, wat tot grote moeilijkheden aanleiding geeft. Daardoor ontstaat dikwijls misverstand;
8. De controlekaart voor de burgerwacht is uitsluitend in het Duits opgesteld;
9. Alle stukken die in de vesting Antwerpen uitgaan van de Kommandantur, van de Intendantur en van de Zivil-Verwaltung zijn enkel in het Duits opgesteld.

Wij zijn dan ook zo vrij, excellentie, hierop uw aandacht in te roepen met het verzoek, de zaak welwillend te doen onderzoeken en, zo mogelijk, aan de taalrechten van de Vlamingen voldoening te verschaffen.

Met de meeste hoogachting en de diepste eerbied.

Namens het Algemeen Nederlands Verbond van Antwerpen:

De voorzitters:
(getekend) Emiel Wildiers
Frans Van Cuyck
De secretarissen:
Frans Van Laar
August Borms

Op dit schrijven kwam een antwoord in, dat vertaald als volgt luidt:

Politische Abteilung bei dem Generalgouverneur in Belgien.

Innerpolitische Setion.

Brussel, 3 september 1915

Aan het secretariaat van het Algemeen Nederlands Verbond.
Tak Antwerpen.

Zeer geachte heren,

Op uw verzoeg van 9 juli 1915 aangaande het gebruik van de Nederlandse taal in de ambtelijke betrekkingen, heeft zijne excellentie de heer Gouverneur-Generaal last gegeven u het volgende mede te delen:

Het is op grond van een bijzondere verordening, dat de Duitse besturen aan Belgische besturen, gemeenten en inwoners in het Duits schrijven. Afgezien van principiële overwegingen, drong deze verordening zich uit praktische redenen op. Een regelmatig en snel verkeer op ambtelijk gebied zou onder de huidige omstandigheden, die het gevolg zijn van de oorlog, niet mogelijk zijn, indien aan alle Duitse besturen de verplichting werd opgelegd zich van een andere taal voor dergelijke aangelegenheden te bedienen. Moest men over het algemeen het principe van het tweevoudig brievenstelsel, dus Duitse brieven met vertalingen, doorvoeren, dan zouden de ambtelijke betrekkingen zo bemoeilijkt en vertraagd worden, dat het publiek daar allerminst door zou gediend zijn.

Daarentegen spreekt het vanzelf, dat de Belgische staatsbesturen zich voor hun schriftelijke betrekkingen met Duitse besturen en in hun verder ambtelijk bedrijf van het Nederlands, zoals het door de

wet bepaald is, kunnen en moeten bedienen. Eveneens hebben alle Vlaamse gemeenten en inwoners het recht, voor hun briefwisseling met de Duitse besturen, hun eigen taal te gebruiken. Ook mag iedereen verwachten, dat hij in zijn moedertaal aangehoord zal worden.

In de openbare bekendmakingen en dergelijke verordeningen van de Duitse besturen wordt zoals u bekend is, ook de Nederlandse taal naar recht en wet gebruikt.

Wat de tekst op postmandaten, enz. betreft, zo was het totnogtoe uitsluitend gebruik van het Duits en het Frans geen achteruitzetting van de Nederlandse taal waarvan de schuld aan Duitse kant lag, maar gebeurde dit in overeenstemming met de algemene internationale overeenkomsten. Het Nederlands was nog niet in deze overeenkomsten begrepen. Nochtans is ons postbestuur op het ogenblik bezig ook de tekst in het Nederlands op deze formulieren op te nemen.

Dat het gebruik van de Vlaamse plaatsnamen niet algemeen is bij de Duitse besturen, spruit vooral uit de omstandigheid voort, dat de ambtelijke Belgische naamlijsten van plaatsen, kaarten, plans, enz. waarover men beschikt, bijna uitsluitend de Franse schrijfwijze vermelden, ook voor de gemeenten, die in het Vlaamse land gelegen zijn.

Op het ogenblik is een naamlijst van plaatsen in bewerking, waarop ook de Vlaamse benamingen in goede Nederlandse schrijfwijze vermeld worden.

Wat de opschriften, borden, enz. van het spoorwegbeheer aangaat, zijn onderhandelingen met dit bestuur gaande, om aan de

rechtmatige eisen te voldoen, in zover dit met een goede dienst verenigbaar is.

Ook werden andere klachten, welke in uw verhoog voorkomen, aan de betreffende besturen ter kennis gebracht, opdat zij er rekening mee kunnen houden.

Ge zult uit deze mededelingen kunnen zien, dat de heer Gouverneur-Generaal volkomen bereid is, om aan het Vlaamse volk gerechtigheid te laten wedervaren en de wetten van het land toe te passen, in zover het in de huidige oorlogstoestand mogelijk is.

Op bevel,
Dr. Dirr

Uit Vrij België hebben we de vorige week een artikel van mr. Frans van Cauwelaert overgenomen; Neutraliteit of Vrijheid. In de Vlaamsche Stem antwoordt mr. L. Brulez op dat artikel. Wij laten dat antwoord hieronder volgen:

Neutraliteit of Vrijheid. Onder dit opschrift als dilemma behandelt mr. Frans van Cauwelaert in "Vrij België" de actie voor Vlaams en Waals zelfbestuur – dat axioma voor alle goede Belgen – in verband met de kwestie der neutraliteit.

Dat er verband tussen beide punten bestaat, zullen wij niet loochenen, integendeel. Maar onze geachte tegenstrever zoekt het waar het o.i. niet ligt.

Om te beginnen stelt hij het probleem niet zonder aarzelen: "Wij willen op de gebeurtenissen niet vooruitlopen. Maar de vraag is nu eenmaal gesteld geworden en wij menen ook ons antwoord niet schuldig te mogen blijven."

Niet zonder aarzelen, en ook met weinig doorzicht: het gaat hier immers niet om een academische discussie over de wenselijkheid “dat België na deze oorlog terug zal geneutraliseerd worden of vrij zijn.”

Waar het om gaat? Laat ons de moed hebben de dingen in het aangezicht te bezien en bij hun naam te noemen: er is sprake van de misdadige actie der Franskiljons om België bij de Entente in te lijven – of nog erger, om van België voorgoed een Frans-Engelse voorpost te maken.

Gedurende de vrede werd er zolang aan de “conquête des cerveaux” gewerkt; nu krijgt deze haar beslag. De beide soeurs latines Frankrijk en Italië reiken de hand aan de kleine soeur latine België. En in staatkundig en militair opzicht worden onze “garanten” voorgoed onze “bondgenoten”.

Dat is het grote gevaar voor de toekomst. Van de Duitsers wordt ons land wel bevrijd. Maar wie verlost ons Vlaamse volk van de inwendige vijand, van de Franse kanker in Vlaanderen, die dan onder ons is en veel moeilijker weg te krijgen zal zijn?

Het grootste kwaad ons door de Duitse inval berokkend is niet de overrompeling van ons land, noch het verlies van have en goed, dat elke Belg enigermate heeft geleden; - het grootste kwaad is de ontredde der gemoederen in het Vlaamse kamp en het noodlottige overslaan der sympathieën naar Franse zijde, bezegeld door het gebonden zijn van België's herstel aan een Franse overheersing.

Laat ons openhartig spreken: wat het Franse overwicht in West-Europa voor Vlaanderen zou betekenen, is de Vlamingen toch zeker al duidelijk geworden. Het is zelfs zeer de vraag of Frankrijk het zou

laten bij een annexatie van de Elzas – een overwegend Duits land – en een vrij België zou laten bestaan. Een vrij (?) België! Neen, België wordt kort en goed de “marche du Nord-Est” en een Engels bruggenhoofd op het vasteland. Zal het ons niet gaan als Roemenië in 1878, toen Rusland het Bessarabië ontnam uit dankbaarheid voor de redding van Plavna.

En dat is het grote kwaad, door de Duitse inval aan de Vlaamse zaak gedaan; dat hij ons in de armen van onze eeuwenoude vijanden heeft geworpen. Moest dit zijn beslag krijgen, dan is het met Vlaanderen uit, door de schuld van Duitsland, en dat zullen wij niet vergeven. Dat is de blijvende oorzaak van onze rechtmatige verbittering tegenover de Germaan uit het oosten; zoals Hugo Verriest erkende, met zijn grote onbegrepen oprechtheid.

Vlaanderen heeft eeuwenlang genoeg geleden om het recht te hebben zelfzuchtig te zijn, en van zijn zonen het voeren van een nuchtere reaalpolitiek voorop te stellen. Laat ons vooral zorgen het niet dienstbaar te maken aan het overwicht van de ene of andere groep der mogendheden – maar concrete waarborgen (wij bedoelen: waarborgen – innerlijke voorwaarden) eisen voor onze samenwerking aan het heropbouwen van een gezond België. Dat ligt in de lijn van het welbegrepen belang van de Belgische regering, en is tevens het enige middel om de verblinden in de regeringskringen ontzag in te boezemen voor de Vlaamse zaak.

Neutraliteit of vrijheid? Neutraliteit een beletsel voor onze vrijheid? Zij blijft er integendeel voorwaarde van. Zonder onafhankelijkheid geen vrijheid, zonder zelfstandigheid geen zelfbestuur.

Zelfbestuur en zelfstandigheid dus in plaats van neutraliteit of vrijheid. Wij houden vast aan onze positieve begrippen en wijzen de

negatieve van mr. van Cauwelaert af. En laat ons tegenover hem ons standpunt scherp formuleren:

1. Wij zijn het eens met hem dat de “opgelegde neutraliteit” plaats moet maken voor “vrijwillige onzijdigheid”, in onze terminologie “zelfstandigheid”;
2. Dat de natuurlijke culturele aansluiting voor Vlaanderen, volgens eigen aard, die is bij Nederland;
3. Dat het misdadig is de Vlaamse zaak dienstbaar te maken aan het Duitse machtsbelang.

Maar wij gaan verder: Het is evenzeer misdadig:

1. De Vlaamse zaak over te leveren aan Frankrijk en dienstbaar te maken aan het Engelse belang (ik heb hier het oog op het misbruik waartoe Vlaamse leiders zich leenden, om de rechtmatige Boerenopstand te smoren).
2. De “vrijwillige onzijdigheid” op te geven voor een definitief verbond met de Entente, onder voorwendsel dat de Belgische neutraliteit een “Duits belang” (?) zou zijn.
3. Wij achten dat een verbond met Nederland het enige wenselijke blijft.

Maar hier is voor het ogenblik geen sprake van. De heer van Cauwelaert weet toch even goed als wij – zo niet beter – wat men te Havre voor heeft met het opgeven van de neutraliteit. En indien hij daarover zwijgt, de handelwijze der regering billijkt, en de opdracht aanvaardt het terrein bij de Vlamingen voor te bereiden in de door de regering gewenste zin, dan getuigt zijn houding evenmin van zuivere Vlaamsgezindheid als die van wanhopige Flaminganten, die op Duitse hulp zouden beroep doen tegen hun eigen volk.

1 november 1915

Het Belgisch Staatsblad bevat de volgende bekendmakingen:

Bij koninklijk besluit van 5 oktober 1915 wordt de heer René de Clercq, leraar aan het koninklijk atheneum te Gent, bestuurder van het blad de Vlaamsche Stem, uit zijn ambt ontslagen.

Bij koninklijk besluit van 5 oktober 1915 wordt dr. Jacob, bestuurder van het blad de Vlaamsche Stem, tijdelijk leraar bij het middelbaar onderwijs, van de lijst der doctors in de filosofie en letteren, uit wie wordt gekozen om bij het staatsonderwijs een post te vervullen, geschrapt.

2 november 1915

Men schrijft ons van Vlaamse zijde:

De beide leiders van De Vlaamsche Stem delen het volgende mede in hun nummer van 31 oktober: "Het heeft onze koning behaagd, in antwoord op ons plechtig beroep op de overheid, om Vlaanderen recht te doen, de loopbaan als ambtenaar van de Belgische staat voor ons af te sluiten".

Zoals deze mededeling opgesteld is zou zij aanleiding kunnen geven de Vlamingen en hun vrienden te doen menen dat koning Albert hier inderdaad opgetreden is tegen het recht der Vlamingen, en dat de Vlaamse beweging in het hersteld België niets goeds te verwachten heeft van hem en zijn regering.

Ik meen voldoende ingelicht te zijn om te mogen verzekeren dat deze maatregel, genomen bij koninklijk besluit van 5 oktober II. en die genoemde heren treft als ambtenaren, leraren bij het middelbaar onderwijs in België, niet het minst een vijandige bedoeling heeft tegen het streven der Vlaamse beweging. Geen ideeën worden er mee veroordeeld, maar wel de wijze waarop die ideeën door

ambtenaren van de Belgische staat vooruitgezet worden in de huidige omstandigheden.

De Koninklijke veroordeling van de heren De Clercq en Jacob gaat van de volgende overwegingen.

In deze tijden van hoge nood voor België zijn de verlangens van de Belgen op één doel gericht: de vrijwording van hun land, en de door de Nederlanders gekende leiders van de Vlaamse beweging willen tegenover de Walen niet onderdoen in opricht loyalisme. Toen nu enkele jonge Vlamingen een andere weg opwilden en door hun optreden de aandacht der Belgen gingen afleiden van de hoofdkwestie: te zijn of niet te zijn als zichzelf regerende natie, - heeft koning Albert plechtig verklaard, in zijn telegram van 14 juli aan de Vlaamsche Stem dat hij de wil der Belgen tot zijn wil heeft gemaakt. Dit telegram luidt: "De koning heeft kennis genomen van uw telegram en bedankt u om de gevoelens van toewijding, die gij hem uitdrukt. Zijne majesteit meent dat 's lands wettelijke overheden, wanneer de natie de vrije uitoefening van haar soevereiniteit zal heroverd hebben, al de maatregelen zullen nemen, bestemd om de verzuchtingen en de belangen van zijn volk te vrijwaren. Ondertussen doet de koning een dringend beroep op al de Belgen opdat zij voor de vijand, geen ander doel noch andere bekommernis zouden hebben dan de vrijmaking van het grondgebied."

Dit was allerduidelijkst en aan die hoge wens waren de leidende Vlamingen al tegemoet gekomen. Doch sedert de bekende reorganisatie van de Vlaamsche Stem plaats greep, is de nieuwe redactie hardnekkig opgetreden tegen het Belgisch staatsverband, wat natuurlijk niet bevorderlijk is voor de nationale eensgezindheid in de strijd om het bestaan van België. Herhaalde malen heeft zij sommaties gericht aan "die van Le Havre" over zaken, die zonder de

wetgevende kamers, de regering nu toch niet mag oplossen, en zij is er zelfs toe overgegaan onder haar verantwoordelijkheid stukken te laten verschijnen waarin, met begrijpelijke bedoelingen, gezegd wordt dat de Vlamingen hulp moeten halen overal waar die te halen is.

Koning Albert was van mening dat het niet langer mocht gedoogd worden dat Belgische staatsambtenaren, en allermindst opvoeders van de Belgische jeugd, aldus spraken in een tijd, waarin nog alle krachten moeten ingespannen worden om de Belgische staat van de ondergang te redden. Zijn protest kon niet anders zijn dan wat het was, en het zal in de verwarde toestanden een opklaring brengen, waarbij de loyale Vlaamse beweging niet anders dan baat kan hebben.

4 november 1915

Wij hebben dezer dagen een artikel opgenomen, ons van Vlaamse zijde toegestuurd, waarin een verklaring werd gegeven van de redenen, die de Belgische regering ertoe hadden gebracht, aan de leiders van de Vlaamsche Stem ontslag uit de staatsdienst te geven. De Vlaamsche Stem meent in dat artikel het advies te mogen zien van de "passieve" fractie, dat de regering te Havre voor het nemen van haar besluit uit Nederland toegestuurd is. In de Vlaamsche Stem worden de beschouwingen van het in ons blad opgenomen stuk thans bestreden. Onpartijdigheidshalve mogen wij deze bestrijding thans ook hier laten volgen. Het blad schrijft:

Aldus komt de tegen de "actieve" Vlaamse beweging gerichte aanval van twee kanten:

1°. Van de zijde der verfranste regeringskringen, die ook na het uitbreken van de oorlog hun gewone welbekende gang zijn gegaan;

2°. Van de zijde der zichzelf noemende “Loyale Flaminganten”, die voor de duur van de oorlog verzaakt hebben aan de Vlaamse Strijd.

Wat de aanvallers samenhoudt is hun gemeenschappelijke weigerachtigheid. Bij de regering, weigerachtigheid om de Vlaamse beweging te erkennen als een bij uitstek nationale factor. Bij de fractie Van Cauwelaert, weigerachtigheid om de regering te wijzen op de onafwijsbaarheid van deze erkenning.

I. De weigerachtigheid der regering.

In de “Open Brief” legden wij er de nadruk op, dat in een kwestie als het Vlaamse vraagstuk, de regering niet schoorvoetend moet volgen, maar welbewust voorgaan.

Waar alom, onder het goedkeurend oog der regering, comités tot stand komen om de heropbouw van onze geteisterde steden en de economische herleving van onze zwaar beproefde landen voor te bereiden, kan ons het recht niet worden ontzegd, ja moet worden gewezen op onze plicht om, in het herstelde België, de weg te banen tot een gezondere staatsorganisatie dan voorheen.

Dat wij het vraagstuk van de bestuurlijke scheiding hebben in studie genomen en het denkbeeld krachtig voorstaan, hoeft geen afbreuk te doen aan het Belgische staatsverband. Wij hebben hier met nadruk steeds op gewezen. Steeds was en blijft, in geheel onze actie, het Belgisch staatsverband het enige uitgangspunt. Herhaaldelijk hebben wij verklaard, dat dit staatsverband voor ons Vlamingen het enige historische gegeven is en ons streven uitgaat van het denkbeeld: een vrij Vlaanderen in een vrij België. Een andere voorstelling van de door ons gevoerde actie is, om het zacht te zeggen, bewuste misleiding. In onze actie voor het Vlaamse recht hebben wij te maken met onze overheid. Insinuaties die het anders

voorstellen wijzen wij af, niet zonder medelijden voor degenen die tot zulke grove middelen in een eerlijke strijd menen hun toevlucht te mogen nemen.

Wij houden staande, dat de gehechtheid van een volk aan zijn taal en wezen de zekerste waarborg is van zijn zelfstandigheid. Dat, waar deze gehechtheid blijkt in oorlogstijd, dit de leiders met vreugde en trots en geloof in de toekomst zou moeten vervullen. Want, waar het volk onder de drukkende toestanden blijkt geeft van zulke weerstandkracht, moet dit noodzakelijk de staat versterken, tenzij volk en staat elkaar niet dekken en, verderfelijke tegenstelling, tegenover elkaar kwamen te staan.

De verderfelijke tegenstelling tussen staat en volk dreigt in Noord-België. Wij wijzen de einddoelen aan, om ze te voorkomen. In het belang van België “dat zonder eerlijk doorgevoerde rechtsgelijkheid op de duur onbestaanbaar is” (van Cauwelaert). In het belang ook van de Europese vrede. Want het is duidelijk, dat een op onvaste grondslag gevestigd, innerlijk verdeeld België niet in West-Europa de grote rol waarvoor het bestemd is – de Europese tegenstellingen te verzachten en verzoenen – doelmatig kan vervullen.

Met dit drievoudig belang voor ogen – het Vlaamse, het Belgische en het Europese belang die elkaar aanvullen – zetten wij deze harde strijd voort, rustig, bewust, ons beroepend op het oordeel van degenen die na ons zullen komen.

Of eenmaal de regering tot inzicht en inkeer komt is nog onbekend. Vrij van banden wachten wij de toekomst af, in de Vlaamse gelederen. Maar de tegen ons gerichte machtsdaad der regering ontzenuwt onze Vlaamse argumenten niet.

De leiding van de Belgische zaak achten wij zedelijk verplicht, en om het Vlaamse bloed dat gevloeid heeft, en om de geestelijke inhoud en de consequenties der zaak die zij verdedigt, en om de toekomst van het op rechtmatige grondslag gevestigde Nieuw-België dat ook ons lief zal zijn – de oplossing der Vlaamse kwestie in het programma op te nemen, waarmee zij na de oorlog voor het volk kan treden.

II. De weigerachtigheid der zogenaamde “loyale Flaminganten”.

De houding der “passieve” fractie spruit voort uit haar eigenaardige opvatting van loyaliteit. Voor haar is loyaliteit niet wederkerig tussen overheid en onderdaan, maar eenzijdig van onderdaan tot overheid. Dit treedt duidelijk aan het licht bij de Vlaamse kwestie.

Naar dit beginsel toch handelt de leider der genoemde fractie. Met nadruk wijst hij de Vlaamse onderdaan op zijn plichten tegenover de Belgische overheid. Maar de plichten van deze overheid jegens haar Vlaamse onderdanen raakt hij niet aan.

Zo wordt de overheid in alles vrijgelaten, ook waar ze in gebreke blijft. De rechten van de onderdaan – in de eerste plaats het recht zich te beroepen op de plichten der overheid jegens hem – worden echter in banden geklonken.

Gaat nu de onderdaan over – vrij man, geen slaaf – tot gebruik te maken van zijn onvervreemdbaar recht, herinnert hij de overheid aan haar verplichtingen, zo roept de overheid hem tot de orde, alle middelen worden tegen hem aangewend en tenslotte wordt hij uitgeworpen.

Dit alles keurt de “passieve” fractie goed. Zij juicht het toe. Zij verdedigt het. Zij neemt de drogredenen der regering over, inspireert ze, en vertrapt haar eigen maagschap en bloed.

Zij schaart zich aan de zijde der machtigen. Maar nooit wordt hierdoor de zaak der door dezen verdrukten gediend.

Wie de zaak van ons volk wil dienen, moet op ons volk steunen, niet op zijn verdrukkers.

Want dit is het pijnlijke, dat de regering de voorwaardelijke steun der passieven geniet, maar dat uit niets blijkt dat de regering aan de denkbeelden, die ook zij, de passieven, zeggen lief te hebben tegemoet wil komen. Zij hebben zich, met handen en voeten gebonden, aan de regering overgeleverd. Zij vrezen haar macht: door slaafs haar wenken te volgen, menen zij de Vlaamse zaak te dienen. Daartoe verketteren zij andersdenkende broeders. Zij hebben geen geloof in wat zij noemen ons "ziek" volk. Zij hebben het geloof niet om de daad te volvoeren die voorgoed de ziektekiem moet weren.

Wij echter omvatten ons verstoten volk met smartelijke liefde; wij geloven in haar felle, zegenende kracht.

Volksliefde wekt wonderen in de volksziel.

Het volk heft het hoofd als de roepstem van zijn hoeders klinkt en zijn zonen volgen hem die de weg kent naar hun hart en naar de toekomst, zij vertrouwen op hem als op hun goede broeder.

Dit geloven wij.

Wij voeren onze actie, omdat ons vertrouwen staat in ons volk. Het zal zijn leiders steunen. Maar met weemoed vervult ons het jammerlijk gebrek aan Vlaams geloof der passieve fractie: zij heeft helaas tot Vlaanderens schade haar vroeger verkregen invloed in de verkeerde schaal gelegd.

Naar aanleiding van het besluit van koning Albert der Belgen ten opzichte van de heer René de Clercq, de redacteur van de Vlaamsche Stem, schrijft het blad:

Onze welbeminde koning, misleid door een Fransdolle, Vlaams hatende of Vlaams verloochenende omgeving, heeft tegen mij een betreurenswaardige maatregel getroffen die me grieft, niet om mezelf, maar om mijn land en mijn volk. Als gevolg hiervan, mij gans willend wijden aan de heilige zaak van Vlaanderen, heb ik bij de Belgische school te Amsterdam vrijwillig ontslag genomen.

Om valse voorstellingen en verkeerde uitleggingen te voorkomen, schrijf ik met bewijsstukken bij de hand, nauwkeurig en zo volledig mogelijk, de toedracht van het geval.

Of nu vijanden jubelen of vrienden beklagen, voorbarig zijn beide.

Voortgaand in mijn sterke strijd voor vrij Vlaanderen in vrij België, hoog en recht en zegezeeker, roep ik uit mijn diepste, trouwe hart: Leve de koning!

5 november 1915

Wij lezen in de Vlaamsche Stem:

Volgens de nieuwe schoolwet in België moeten er naast de Franse klassen in de Brusselse scholen ook Vlaamse worden ingericht ten behoeve van de Vlaamse schooljeugd. Men heeft dan eerst verzocht de ouders zelf te doen bepalen welke taal de voertaal van het onderwijs van hun kinderen zou zijn. Doch de daartoe ingerichte enquête leverde volstrekt niet de resultaten die verwacht waren: vele antwoorden kwamen niet in of waren zeer onvolledig.

Voor Brussel verkreeg men: Vlaams 619, Frans 2359, tweetalig 729.

Voor de voorsteden Vlaams 12.995, Frans 10.399, tweetalig 3227.

Op de resultaten zal echter niet gebouwd worden; men verkiest zich te steunen op de getallen der laatste grote volkstelling van 1910. Toen spraken te Anderlecht Vlaams 38.642, Frans 21.550, Brussel Vlaams 79.228, Frans 89.517, Elsene Vlaams 14.760, Frans 54.122, Etterbeek Vlaams 13.776, Frans 18.047, Jette Vlaams 10.861, Frans 3205, Koekelberg Vlaams 8389, Frans 3723, Laken Vlaams 22.726, Frans 10.595, Molenbeek Vlaams 43.116, Frans 26.278, Schaarbeek Vlaams 35.948, Frans 42.321, Sint-Joost-ten-Node Vlaams 8769, Frans 21.551, Sint-Gillis Vlaams 16.101, Frans 44.298, Sint-Lambrechts-Woluwe Vlaams 5451, Frans 2964, Ukkel Vlaams 15.739, Frans 10.004, Vorst Vlaams 9025, Frans 13.716.

Wanneer men nu nagaat hoeveel Vlaamse klassen er tot hertoe voor de Vlaamse bevolking bestonden, dan komt men tot het volgende resultaat: te Anderlecht met 38.642 Vlamingen zijn 79 Franse klassen en 124 Vlaamse; te Brussel met 79.228 zijn 513 Franse klassen en 4 Vlaamse; te Elsene met 14.760 Vlamingen zijn 73 Franse klassen en 0 Vlaamse; te Etterbeek met 13.776 Vlamingen zijn 73 Franse klassen en 0 Vlaamse; te Jette met 10.861 Vlamingen zijn 0 Franse klassen en 19 Vlaamse; te Koekelberg met 8369 Vlamingen zijn 4 Franse klassen en 18 Vlaamse; te Laken met 22.726 Vlamingen zijn 33 Franse klassen en 41 Vlaamse, te Molenbeek met 43.116 Vlamingen zijn 43 Franse klassen en 103 Vlaamse; te Schaarbeek met 35.948 Vlamingen zijn 117 Franse klassen en 6 Vlaamse; te Sint-Joost-ten-Node met 8769 Vlamingen zijn 71 Franse klassen en 0 Vlaamse; te Sint-Gillis met 16.101 Vlamingen zijn 141 Franse klassen en 0 Vlaamse; te Sint-Lambrechts-Woluwe met 5451 Vlamingen zijn 3 Franse klassen en 13 Vlaamse; te Ukkel met 15.739 Vlamingen zijn 18 Franse klassen en 37

Vlaamse; te Vorst met 9025 Vlamingen zijn 21 Franse klassen en 0 Vlaamse.

Welke wantoestanden! Vijf grote gemeenten zonder Vlaams onderwijs. Elsene, Etterbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis en Vorst! En in die gemeenten wonen 62.432 Vlamingen.

62.432 Vlamingen rond het verlichte Brussel zonder degelijk onderwijs voor hun kinderen!

Te Schaarbeek zijn 6 Vlaamse klassen en te Brussel 4 voor een gezamenlijke Vlaamse bevolking van 115.174. Eén klas voor meer dan 1100 Vlamingen. Is het dan te verwonderen dat onze Vlaamse kinderen minder sterk staan in de strijd voor het bestaan?

Laat ons hopen dat de nieuwe wet goed zal worden toegepast en een einde stellen aan een deel althans van al dat onrecht.

6 november 1915

René De Clercq en de Vlaamsche Stem.

Uit het Vlaamsche Nieuws van 3 dezer blijkt, dat René de Clercq, over wiens ontslag als leraar aan het Gentse atheneum wij reeds mededelingen gedaan hebben, door de Belgische minister van kunsten en wetenschappen, Pouillet, bij diens bezoek aan Den Haag in september jl. voor de keus is gesteld of af te treden als redacteur van de Vlaamsche Stem, of zijn ambt als leraar aan het atheneum te verliezen. Er werden de heer de Clercq vier dagen gegeven om over dit voorstel na te denken. Zoals onze lezers weten, heeft de Clercq verkozen redacteur van de Vlaamsche Stem te blijven. De 23^e september heeft hij aan minister Pouillet de volgende brief geschreven:

Weledele Heer Minister,

Het zal U niet verwonderen dat ik, nopens de uiterst gewichtige zaak, waarover in ons onderhoud van verleden vrijdag, 17 september in Den Haag, gehandeld werd niet dan na rijp overleg kan beslissen.

U stelt me ineens vlakweg voor de vraag of ik zal aftreden als leider van "De Vlaamsche Stem", daarbij Uw mening te kennen gevend dat medewerking aan dit Vlaams-Belgisch dagblad onverenigbaar zou zijn met mijn vaderlandse plicht. Door het voorstaan van Vlaanderens belangen, in deze tijd, zou ik te kort komen aan de eed van getrouwheid die ik, als leraar aan een van onze koninklijk athenea, onze hooggeprezen en welbeminde vorst gezworen heb.

Enkele dagen slechts werden mij gegund om U per brief afdoende bescheid te laten geworden. Klagen daaromtrent doe ik niet, al vind ik enkele dagen bitter weinig. Overigens hoe langer ik mij bezin, hoe heiliger in mij de overtuiging groeit, dat ik, bij een beslissing in deze aangelegenheid, mijn eigenbelang en zelfs, hoe lastig het ook mag vallen, dit van mijn vrouw en kinderen offervaardig opzij moet dragen om alleen het welzijn van ons arme, dubbel bedrukte en dubbel bedreigde volk voor ogen te houden. Hoe de kwestie ook beschouwd wordt, begrijpen kan ik niet dat men Vlaanderen moet afvallen om België te dienen, dat iemand de hem door de grondwet gewaarborgde rechten van zijn staatsburgerschap moet prijs geven om tegenover volk en vorst minder te doen dan zijn plicht, dat het een Belgisch staatsambtenaar verboden kan worden op loyale en waardige wijze Vlaanderens en België's recht op bestaan te handhaven, terwijl anderzijds, thans als voorheen, menig Belgisch staatsbeëdigde en staatsbezoldigde, Vlaanderen en, in Vlaanderen,

België zelf bekampt, op een manier, die onze pers in den vreemde tot weinig eer zal strekken.

Tegenover de weledele minister van fraaie kunsten zal ik te mijnen behoefte het feit niet inroepen dat een letterkundige, te gener tijd, minder nog dan elk andere, de taal mag laten verguizen die de vertolkster is van zijn hart en geest, zijn eerste en laatste geliefde, ja, zijn geestelijke moeder; alleen zij het mij geoorloofd te verzoeken dat ook op een Vlaams dichter, evenals op alle Belgen, toegepast zou worden de gulden uitspraak, die de hoeksteen moest zijn van echte broederlijke eendracht, derhalve ook van de duurzame houdbaarheid van het Belgische staatsverband, namelijk deze: dat alle burgers gelijk zijn voor de wet.

Zeer geëerde Heer Minister, die tegenover mij macht hebt en gezag en, naar Uw eigen woord, ook genegenheid, het spijt me zeer dat mijn besluit U grieven kan, doch nooit zal ik om mijzelf recht te houden, mijn steun onttrekken aan een blad dat de val wil verhoeden van ons arme, brave, door God en de machtvoerders schijnbaar verlaten Vlaamse volk, wie ik al zo lang en zo vaak, mijn goed, mijn bloed en mijn leven heb toegezegd. Uit zucht naar zelfbehoud zal ik geen daad plegen waar ook mijn kinderen om zouden blozen.

Vermoedend, laat ik maar zeggen, wetend dat de vijanden van Vlaanderen U in deze rechtstreeks of onrechtstreeks zoeken te beïnvloeden om in mijn persoon de zaak te treffen die ik verdedig, vertrouwend tevens in Uw helder doorzicht en edelaardige onpartijdigheid vraag ik ter wille van de eenvoudige waarheid, opdat er later geen voortijdig genomen beslissingen dienen betreurd te worden, dat het U gelieve te onderzoeken of er iets in mijn of in andere bijdragen in de "Vlaamsche Stem", iets in mijn oorlogsverzen, in mijn gesproken woord, iets in al mijn doen en laten, uit een

vaderlands oogpunt dermate af te keuren schijnt, dat een plichtsgetrouw Belg het niet zou kunnen verantwoorden.

Weledele Heer Minister,

Ik ben een eerlijk man, een trouw onderdaan van mijn dappere Koning, en begeer ook als staatsambtenaar Uw gehoorzame en dienstwillige dienaar te zijn en te blijven; dat wat U thans van een Vlaming verlangt kon ook het Opperste Gezag in geen omstandigheid van een vrij man vergen. Daarom luisterend naar de stem van mijn diepste geweten, staande op het recht voor mijn plicht, in dezelfde geest van zuivere liefde voor Vlaanderen, van gehechtheid aan het gehele Vaderland en aan het Hoge Vorstelijke Huis dat zich een onvergankelijke troon gesticht heeft in het hart van het Volk, arm en trots, bied ik elke Vlaamshatende macht rustig het hoofd en de hals, en U, met grote eerbied, een trouwe hand.

(was getekend) René de Clercq

22 november 1915

René de Clercq.

René de Clercq geeft in De Vlaamsche Stem van gisteren verslag van het onderhoud, dat hij op 17 september in het hotel Paulez in Den Haag met de Belgische minister van wetenschappen en kunsten, Pouillet, gehad heeft. Het onderhoud, waarin de minister de Vlaamse strijder voor de keuze gesteld heeft: af te treden als leider van De Vlaamsche Stem of ontslag te nemen als leraar van het Koninklijke atheneum te Gent.

Onze lezers weten welk deel de heer De Clercq gekozen heeft.

25 november 1915

Het bestuur van het Verbond der Vlaamse Maatschappijen van Brussel en omtrek heeft aan René de Clercq en dr. Jacob, de redacteuren van De Vlaamsche Stem, een brief gezonden, waarin het zijn spijt uitspreekt over de maatregelen, die koning Albert der Belgen ten opzichte van de beide Vlamingen genomen heeft. Het bestuur koestert de hoop, dat het in De Vlaamsche Stem verschenen opstel: Havere tegen Vlaanderen, tot gevolg zal hebben dat de koning, daardoor volkomen ingelicht, terug zal komen op zijn besluit.

7 december 1915

Dr. Jacob, die met René de Clercq de leiding heeft van De Vlaamsche Stem, heeft uit Vlaanderen het verzoek ontvangen daarheen te gaan. Dientengevolge zal, naar directie en redactie van De Vlaamsche Stem mededelen, voor de duur van de oorlog dr. Jacob's redactionele verantwoordelijkheid tot de door hem ondertekende artikels beperkt blijven.

8 december 1915

De Vlaamsche Stem deelt mede, dat haar de laatste dagen uit het onbezette gebied van België en uit Frankrijk, zo aan militairen als burgers geadresseerde nummers van het blad teruggezonden worden. Vanwege de postering is op die nummers geschreven: non admis (niet toegelaten).

Het blad tekent bij dit feit aan:

De bekende tegen de leiders van dit blad door de regering genomen maatregelen blijken slechts de aanhef te zijn geweest van een op bredere schaal tegen het zelfbewuste Vlaanderen van regeringswege gevoerde actie.

Niet alleen ambtenaren wil men dus van hogerhand treffen; tegen de Vlaamsgezindheid gaat bovendien haar actie.

Evenals bij haar eerste maatregel heeft ook thans de regering geen aanleiding gevonden om deze nieuwe maatregel te rechtvaardigen, laat staan ons mede te delen.

Hierbij echter klagen wij bij de Vlamingen, onze strijdgenoten, dit nieuwe machtsmisbruik aan.

31 december 1915

Naar de Lokaal Anzeiger uit Brussel verneemt, heeft de gouverneur-generaal bepaald, dat op de begroting van het jaar 1916 sommen worden uitgetrokken tot hervorming van de universiteit te Gent, om die in Vlaamse banen te leiden. Voorts heeft hij bepaald, dat een reorganisatie van het onderwijs door deskundigen zal worden voorbereid. Aan de nieuwe universiteit zullen scholen worden verbonden voor mijnbouw, landbouw en de veterinaire dienst.

1 januari 1916

Duitse bladen melden, dat er op de staatsbegroting voor 1916 een bedrag moet uitgetrokken worden om van de universiteit te Gent een Vlaamse hogeschool te maken en verder, dat voor deze verandering terstond van bevoegde zijde de nodige maatregelen genomen moeten worden.

6 januari 1916

Algemeen Nederlands verbond.

Neerlandia deelt mede, dat aan de besturen der groepen en zelfstandige afdelingen is gemeld, dat het hoofdbestuur op verzoek van bestuurders van groep België heeft besloten de algemene

vergadering tot wijziging der statuten, welke in april zou worden gehouden, tot nader order uit te stellen. Groep België heeft haar verzoek gegrond op de onmogelijkheid om gedurende de oorlog een algemene vergadering te beleggen tot bespreking der voorgestelde wijzigingen en tot benoeming van vertegenwoordigers voor de algemene verbondsvergadering, terwijl bovendien de overgrote meerderheid der Vlaamse leden het oktobernummer van Neerlandia, waarin het ontwerp der nieuwe Verbondswet is opgenomen, nog niet heeft ontvangen en zeer waarschijnlijk binnenkort ook wel geen kennis van dat ontwerp zal kunnen nemen.

Aan het verslag van de vergaderingen van het hoofdbestuur, op 6 en 20 november onder leiding van dr. H. J. Kiewiet de Jonge in Den Haag gehouden, ontlene wij het volgende:

De voorzitter zegt op 6 november:

“Voor de oorlog is er nooit sprake geweest van enige twijfel omtrent de verhouding van het A. N. V. in zijn geheel tot groep België als onderdeel. Vlaanderen heeft altijd een onafscheidelijk deel uitgemaakt van de staat België. Als zodanig heeft het gegolden van de oprichting van het Verbond en zijn eerste statuten af. Heeft nu de oorlog zulk een verandering gebracht in die verhouding, dat het Verbond thans Vlaanderen mag denken buiten het hechte Belgische staatsverband? Neen. Uit niets is gebleken, dat er wijziging is gekomen in die toestand. De staat België bestaat nog als voorheen: het feit, dat een groot deel van het grondgebied door de vijand is bezet, doet hier niets ter zake. Zolang dus de staat België zichzelf gelijk blijft, moet de verhouding tussen het Verbond in zijn geheel en groep België als deel, dezelfde blijven. Daaruit volgt, dat van het Verbond niet mag worden verwacht, dat het in enig opzicht partij kiest tegen hen, die de staat België ongerept willen houden. Ons Verbond behoeft slechts de voorgeschreven verhouding te bewaren

en als tweede gevolg daarvan zich te onthouden van elke daad, die de staat België kan schaden. Een uitdrukkelijke verklaring van partij kiezen voor de richting Vrij België zou nodeloos bedenking wekken, terwijl het gevolg van een dergelijke verklaring een rechtstreekse bestrijding zou zijn van de richtingen Vlaamsche Stem en Vlaamsche Post, die behalve dat het hier een strikt inwendige aangelegenheid van groep België geldt, de personen der leden van het hoofdbestuur naar hun beginselen verdeeld houdt. Volgens spreker is dus de weg voor het Verbond aangewezen in de strikte handhaving der verhouding tot groep België. Zelfs een anders luidende eenparige wens van de vertegenwoordigers van groep België in het hoofdbestuur, zou in die opvatting volgens hem geen wijziging mogen brengen. Het is voldoende, dat we in die houding volhardden.”

Vervolgens wordt voorlezing gedaan van het volgende voorstel, in de vergadering van het bestuur van groep Nederland aangenomen:

“Het hoofdbestuur uit te nodigen onder zijn leiding een stamdag te houden, waarop de leden van het Verbond omtrent de grondvragen der Vlaamse en Zuid-Afrikaanse kwesties zullen worden ingelicht. In de eerste plaats door Nederlanders en voorts zoveel mogelijk door vertegenwoordigers der verschillende richtingen in Vlaanderen en Zuid-Afrika, zonder dat het Verbond daarbij partij kiest.”

In verband daarmee houdt een der leden (dit is prof Struycken) een rede, waarin hij het verlangen uit, dat het Verbond zal partij kiezen tegen die Vlamingen, die, zoals hij het voorstelt, het voortbestaan van de Belgische staat in gevaar brengen door hun aanvallen op de Belgische regering. Men kent het standpunt van prof. Struycken uit het artikel, dat van zijn hand is verschenen bij zijn uittreden uit het bestuur van het Verbond.

De spreker zegt aan het slot, dat hij de onzijdigheid, tot nog toe door het bestuur betracht, gelijk stelt met een partij kiezen, waarvoor hij niet langer medeverantwoordelijk wil zijn. Zijn motie om dat te voorkomen is met een grote meerderheid van groep Nederland verworpen. Thans legt hij ze met een kleine toevoeging ter verduidelijking ook aan het hoofdbestuur voor. Ze luidt aldus:

“De vergadering, van oordeel dat het A. N. V. in het belang der Vlaamse zaak zelf zich niet onzijdig mag houden ten opzichte van de verschillende richtingen, die zich onder de Vlamingen in deze tijden doen kennen, verklaart, dat zij afkeurt iedere richting, die niet gedurende de oorlog aan het streven tot het herstel van de Belgische zelfstandigheid ieder ander streven ondergeschikt maakt.”

Een ander lid komt tegen de rede van de vorige spreker. De vergadering van het hoofdbestuur van het A. N. V. is geen politiek college. Zoveen is een politiek pleidooi gehouden voor België, zegt spreker, maar evenzeer zou het mogelijk zijn te betogen, dat wij alleen met Vlaanderen te maken hebben. Beter echter is het ons niet op politiek terrein te begeven.

Een ander lid meent als bestuurder van het Verbond een strikt neutrale houding te moeten voorstaan en daaraan zijn eigen persoonlijke mening ondergeschikt te moeten maken. Hij wijst er op dat, indien het A. N. V. partij zou willen kiezen, het bedanken van een groot aantal leden der andere partij daarvan het gevolg zou zijn, dat dan het verbond aanmerkelijk zou worden verzwakt. Bovendien zal in elk geval in een kwestie als deze groep België geraadpleegd moeten worden. Als de motie mocht worden aangenomen, zal het niet onwaarschijnlijk zijn, dat de Vlaamse groep zich afscheidt. Veel onheil zal voor het verbond worden voorkomen, indien het zich boven de partijen blijft stellen.

Van andere zijde wordt instemming te kennen gegeven met de rede, uitgesproken ter verdediging van de ingediende motie. Ook deze spreker is van oordeel, dat het voornaamste streven van de Vlamingen op het ogenblik gericht moet zijn op het bevrijden van België van de buitenlandse vijand. Hij ziet in die opvatting geen groter gevaar voor het A. N. V. dan waardoor het reeds bedreigd wordt. De tweespalt is er en de crisis in het A. N. V. eist partij te kiezen.

Een spreker acht de motie niet voor behandeling vatbaar, als de Vlaamse leden afwezig zijn.

De voorsteller der motie, (wij geven het verslag van Neerlandia verkort weer en laten sprekers uitvallen) meent, dat de politieke kwestie het Verbond wel aangaat. Wie de Belgische zelfstandigheid tegenhoudt, houdt de Vlaamse beweging tegen. Het bestaan van het Verbond is door een der aanwezigen voorop gesteld, maar spreker is van oordeel, dat niet het bestaan der vereniging, maar het doel voorgaat, zelfs wanneer een grote uittreding van leden daarvan het gevolg zou zijn. Het A. N. V. moet in deze kleur bekennen, moet laten zien, hoe het staat ten opzichte van de stromingen, dan zal de redactie van Neerlandia ook weten, in welke geest zij heeft te schrijven.

Een lid wenst te doen uitkomen, dat de jarenlange tarding der Vlamingen van de zijde der Franskiljons hun tegenwoordige houding verklaart. Spreker kan hen niet veroordelen en kan dus met de motie niet meegaan.

De voorzitter moet opnieuw de aandacht vragen voor zijn reeds enige malen geuite opvatting. Nog steeds heeft onze verhouding tot groep België geen wijziging ondergaan; de toestand is nog als voor de oorlog. Wordt dit aanvaard, dan is ook voor Neerlandia verder de weg gewezen. Dan is ook van het hoofdbestuur niet te verwachten,

dat het mee gaat met hen, die Vlaanderen onafhankelijk stellen van een herleefd België. Deze houding ligt in de historische lijn van het A. N. V.

Een der leden oordeelt, dat hetgeen de voorzitter in het midden bracht, geen bevredigende oplossing zou kunnen geven. Wij zouden dan partij kiezen voor de richting Vrij België, zij het dan ook op enigszins andere gronden dan de door andere sprekers aangevoerde.

De opmerking wordt gemaakt, dat het voorstel van het groepsbestuur in elk geval tot partij kiezen dwingt. Dit wordt door een andere spreker weerlegd, die er op wijst, dat in dat voorstel slechts de wens te kennen is gegeven om de leden van het A. N. V. en verdere belangstellenden over de verschillende stromingen te doen inlichten. Ook het slot van het voorstel wijst op de wens tot het bewaren van een neutrale houding.

Uit de verdere gedachtewisseling blijkt, dat een opvolging van het voorstel van het groepsbestuur niet gewenst wordt geacht. De vrees wordt geuit, dat een bijeenkomst, als door het groepsbestuur bedoeld, aan de stambelangen niet ten goede zou komen. Een vruchtbaar samenzijn als door het voorstel wordt beoogd, zal vermoedelijk niet mogelijk blijken. De meningen staan thans te sterk tegenover elkaar, de gemoederen zijn op het kookpunt. Bovendien is de stof nog in geen vijf bijeenkomsten te behandelen. Het zou een onuitvoerbaar pogen zijn om van weerszijden bezadigde sprekers te verkrijgen. Vlaanderen zou slechts door één richting worden vertegenwoordigd, evenals Afrika. Hier te lande zijn immers geen aanhangers van Botha en Smits, bevoegd om zich op een openbare bijeenkomst te doen horen. Ook de moeilijkheden, ondervonden bij het in elkaar zetten van de op 16 oktober jl. te 's Gravenhage gehouden stamdag, doen vrezzen voor het mislukken van een bijeenkomst als het groepsbestuur beoogt.

Wegens het vergevorderde uur wordt besloten het nemen van beslissingen tot een op 20 november te houden vergadering uit te stellen.

Intussen aanvaarden de aanwezige leden gaarne het aanbod van de voorzitter om nopens het te voeren beleid een artikel op te stellen, dit rond te zenden en het in de volgende vergadering te bespreken.

In de vergadering van 20 november is ook een Belgisch hoofdbestuurlid (Kesler) aanwezig. Deze heeft voor hij naar Holland ging een lang gesprek gehad met de voorzitter van zijn groep. Hij brengt de boodschap mee, dat het wenselijk is niet te raken aan de autonomie der groepen. Spreker verzoekt mede namens de voorzitter van de groep België, met wie hij in deze ook overleg heeft gepleegd, dat het hoofdbestuur de statutenwijziging voor onbepaalde tijd zou uitstellen. Wat nu de kwestie van partij kiezen betreft, als het hoofdbestuur in dit opzicht groep België zou willen binden, dan zou het mogelijk zijn, dat de leden van die groep het hoofdbestuur later in het ongelijk stelden. De besluiten in Nederland genomen, dienen daarom voor alles enkel en alleen uit een Noordnederlands oogpunt te worden beschouwd.

Een der leden zegt, dat het verschil van mening, dat zich in de boezem der vergadering heeft geopenbaard, niet zo groot is, dat geen middenweg zou kunnen worden gevonden. Toch gaat het niet aan, dat het Verbond de toestand zou blijven beschouwen alsof er geen oorlog was en voorbij zou gaan aan de verdeeldheid, welke onder de Vlamingen in Nederland heerst. Spreker voelt veel voor de ingediende motie, maar acht ze te sterk, enkele woorden als "onzijdig", "afkeurt" en "ondergeschikt" zouden verzacht kunnen worden. En dan zou een waarschuwing aan de verdwaasde Vlamingen duidelijk kunnen maken, dat het gevolg van hun gekemphaan kan zijn, dat in het eind de Gallische haan victorie kraait

of de Duitse adelaar met de brokken gaat strijken. Spreker leest een bemiddelingsmotie voor van de volgende inhoud:

“De vergadering, betreurende de tweedracht onder de Vlamingen, die tijdens de oorlog in zo sterke mate is aan de dag gekomen, en daarin een gevaar ziende voor de Vlaamse zaak, voor nu en in de toekomst, bezweert de stamgenoten van Vlaanderen om tot eendracht te geraken, en zich aldus sterk te maken ter bevordering van het stambelang (met toevoeging al dan niet van) en verklaart, dat overigens de tegenwoordige omstandigheden geen wijzigingen noodzakelijk maken in de tot heden bestaande verhouding tussen het hoofdbestuur van het Algemeen Nederlands Verbond en de groep België.”

Het Belgische hoofdbestuurslid, gevraagd om zijn mening uit te spreken over de motie, zegt, dat hij meer voelt voor de bemiddelingsmotie, dat de andere motie hem te straf is. Maar groep België vraagt niet aan het hoofdbestuur zich uit te spreken. De motie is ontijdig. De Vlamingen zullen naar sprekers mening meer gebaat zijn met onthouding en wat toegevendheid ten opzichte van mogelijk te zelfstandig optreden van groep of afdelingen. Spreker zegt verder, dat het nooit is voorgekomen, dat groep Nederland zich met de zaken van groep België heeft bemoeid. Spreker wenst zich dan ook nadrukkelijk aan te sluiten bij wat de voorzitter in zijn laatste rondschrijven aan het hoofdbestuur heeft gezegd.

In die aanschrijving ontvouwt de voorzitter enigszins uitvoeriger zijn pleidooi voor onthouding.

Na enige gedachtewisseling stelt het Belgische lid voor, de ingediende motie aan het bestuur van groep België door te zenden ter behandeling, met verzoek er zich over uit te spreken. Het zou niet goed zijn als het hoofdbestuur in deze plaats uitspraak deed zonder

groep Vlaanderen te hebben gehoord. Men kan haar zo maar niet berispen of wat voorschrijven.

De inzender van de oorspronkelijke motie komt tegen dit voorstel op. Hij wil nu klaarheid. Eerst moesten de Vlaamse heren van het hoofdbestuur worden gehoord, nu de Vlaamse groep. Spreker heeft haar mening niet nodig. De Vlamingen kunnen zich in het door de vijand bezet gebied niet openlijk en vrij uitspreken, en zijn ook veel minder goed van de loop der gebeurtenissen op de hoogte dan wij. Wij kunnen daarom thans beter voor de Vlaamse zaken oordelen dan de Vlaamse heren. Uitstel van behandeling der motie zou te lang duren. Er is gezegd: men heeft ons geen uitspraak gevaagd. Maar als er zulke brandende vraagstukken aan de orde van de dag zijn, gebiedt een gevoel van eigenwaarde een lichaam als het A. N. V. zich uit te spreken. De zaak is voldoende behandeld en rijp voor beslissing. Spreker wil weten of hij nog langer de medeverantwoordelijkheid kan dragen.

De daarop volgende gedachtewisseling, voornamelijk ten doel hebbende om de verschillende sprekers tot een vergelijk te brengen, levert niet het gewenste resultaat op. De vraag of de motie dan wel het voorstel om groep België te horen, het eerst in stemming zal worden gebracht, wordt ten gunste van het voorstel beslist met 8 tegen 1 stem en 1 buiten stemming.

Hierdoor is dus uitgemaakt, dat het hoofdbestuur in deze de wensen van groep België zal afwachten en is de motie, waarbij elk streven wordt veroordeeld, dat niet tot doel heeft de wederoprichting van de staat België, niet in behandeling genomen. De vosteller trekt haar dientengevolge in.

Het door een der leden geopperd denkbeeld om in Neerlandia door middel van een overzicht der Vlaamse pers, op gelijksoortige wijze

als in de Nieuwe Courant geschiedt, de leden van het Verbond omtrent de Vlaamse stromingen voor te lichten, wordt niet aanvaard, omdat het onmogelijk wordt geacht maandelijks uit tal van artikelen zulk een overzicht samen te stellen.

Besloten wordt het groepsbestuur in de hiervoor aangegeven zin te schrijven, met bijvoeging, dat de vraag of het houden van een stamdag als bedoeld wordt wel behoort tot de bevoegdheid van het hoofdbestuur, buiten beschouwing zal worden gelaten.

In behandeling komt het voorstel van mr. van Es om een aantal voorname Nederlanders en Vlamingen uit te nodigen ter openbaarmaking in Neerlandia een antwoord te geven op de volgende vragen:

Acht ge het mogelijk, dat iets gedaan wordt voor het Vlaamse volk, hetzij thans, hetzij bij de vredesbesprekingen: a. door de Nederlandse staat; b. door het Nederlandse volk; c. door het Algemeen Nederlands Verbond? Zo ja, waarin zou die daad moeten bestaan? Besloten wordt een commissie te benoemen, die in overleg met de heer van Es de mogelijkheid van een uitvoering zal overwegen. De leden van het dagelijks bestuur worden in die commissie gekozen.

Een spreker vraagt: wat moet onze houding tegenover de Vlamingen zijn nu er de laatste tijd zoveel onder de Vlamingen is gebeurd? De Vlamingen hebben volgens hem niets van hun regering te verwachten, alles duidt er op, dat de regering de woorden van Rogier in toepassing wil brengen, dat ten behoeve van België het Vlaamse volk uitgeroeid moet worden; en na de oorlog zal er een entente Franco-Belge ontstaan. Alleen door de Vlaamse belangen voor te staan, wekken we al verdenking bij de Belgische regering maar door uit voorzichtigheid niets te doen, verliest het Verbond de achting van

het publiek. We tonen geen sympathie voor de Vlamingen en houden ons overal buiten.

Een ander lid acht de scheuring een gevolg van de organisatie van het Verbond. De algemene voorzitter mag niet handelen buiten verantwoordelijkheid van de Vlaamse groep. Moet nu het Verbond neutraal zijn? De staat alleen is neutraal, personen en verenigingen moeten zich alleen buiten de strafwet houden. De regering kan zeggen: er bestaat geen volkenrecht meer, zoals blijkt uit het optreden van Engeland tegen de neutrale handel; en de regering kan dan zeggen "we krijgen er last mee, zwijg dus", maar zolang dat niet gebeurt, zijn we vrij in ons doen en laten. Totnogtoe was het Verbond bang voor een berisping en deze houding van het hoofdbestuur brengt ook groep Nederland in gevaar.

De voorzitter wijst er op, dat de dingen die men ziet, beheerst worden door de dingen die men niet ziet. Ook persoonlijk zou spreker dikwijls heel anders willen handelen, dan hij als voorzitter verplicht is te doen. Al het thans gesprokene komt er op neer, dat men de houding tegenover de Vlamingen aangenomen, niet goedkeurt. Maar de buitenstaanders zouden zelf hun eigen denkbeelden ook niet ten uitvoer kunnen brengen, als ze alles wisten. De Vlamingen zijn in de meest vijandige kampen verdeeld, en bijeenbrengen is niet mogelijk. Het geval is, dat in deze dagen de Hollanders weer hun parmantigheid luchten, die hen in Zuid-Afrika zoveel kwaad heeft gedaan. Zij weten het beter dan de mensen zelf die het aangaat. Spreker stelt zich op het standpunt, dat de Vlamingen hun vetes onderling moeten uitvechten, zonder onze inmenging.

De zaak is: we zijn nu enigszins ingegroeid in de toestand die nu reeds meer dan een jaar voortduurt; velen van ons hebben nu durf gekregen, ze hunkeren naar inmenging; heel anders dan in het begin van de oorlog. Dat moeten zij weten. Maar het Verbond mag zijn

ingeslagen weg niet verlaten en moet na de oorlog zijn zoals het voor de oorlog was, boven alle verdeeldheid verheven.

Een spreker kan niet nalaten mede te delen, dat hij, vroeger in de oppositie zijnde, thans tot de meerderheid behoort, omdat hij bemerkt heeft, dat de voorzitter van zeer veel de schuld krijgt, waarvoor eigenlijk het gehele hoofdbestuur aansprakelijk was.

Op de volgende vergadering komt de wenselijkheid aan de orde van het doen van een voorstel aan het hoofdbestuur om de Vlamingen gelegenheid te geven zich uit te spreken. De meningen blijken zeer verdeeld. Bij stemming wordt beslist, dat de zaak van de zogenaamde stamdag aan het hoofdbestuur zal worden overgelaten.

De heer Struycken stelt de volgende motie voor: "De vergadering, van oordeel dat het A. N. V. zich niet onzijdig mag houden ten opzichte van de verschillende richtingen, die zich onder de Vlamingen in deze tijden doen kennen, verklaart dat zij afkeurt iedere richting, die niet gedurende de oorlog aan het streven tot het herstel van de Belgische zelfstandigheid, ieder ander streven ondergeschikt maakt."

Volgens spreker mag geen Vlaming een andere eis stellen. Het herstel van België is noodzakelijk zowel voor de Vlamingen, als ook om Nederland voor ondergang te behoeden. Iedere Vlaming die het herstel en de eenheid van België ondermijnt, brengt niet alleen zijn eigen zaak, maar ook Nederland in gevaar.

Enkele leden wijzen op het Frans gevaar en voelen veel voor de redenering van menig Vlaming: "mijn regering stuurde me steeds met een kluitje in het riet, daar is dus niet veel te verwachten. We vragen tegemoetkoming, maar de regering is Latijnser dan ooit, en de Walen zijn scherper dan ooit."

Een lid merkt nog op, dat het de plicht van het hoofdbestuur is te kiezen hoe we tegenover de Vlamingen moeten staan. Hoe kunnen de Vlamingen vertrouwen en moed putten uit de houding van het hoofdbestuur als het niets doet. We moeten de Vlamingen waarschuwen om niet eenzijdig te zijn, hen wijzen op het gevaar van Duitse opsloping. Maar we moeten met de Vlamingen onze stem verheffen tegenover de Belgische regering, opdat de Vlamingen recht zal geschieden en de oude toestanden van voor de oorlog niet meer worden bestendigd.

Een ander lid waarschuwt daarvoor: volgens hem is het neutrale Nederlandse standpunt het juist: door ons bij een der Vlaamse stromingen aan te sluiten lopen we gevaar dat tal van leden zullen bedanken. We moeten in zoverre neutraal blijven dat we alle Vlaamse partijen gelegenheid geven zich te uiten.

Nadat nog verschillende leden hun mening hebben kenbaar gemaakt, wordt de motie Struycken verworpen met 10 stemmen tegen, 3 voor en 1 blanco.

Tenslotte wordt het volgende voorstel met 11 tegen 3 stemmen aangenomen:

“Het hoofdbestuur uit te nodigen onder zijn leiding een stemming te houden, waarop de leden van het Verbond omtrent de grondvragen der Vlaamse en Zuid-Afrikaanse kwesties zullen worden ingelicht, in de eerste plaats door Nederlanders en voorts zoveel mogelijk door vertegenwoordigers der verschillende richtingen in Vlaanderen en Zuid-Afrika, zonder dat het Verbond daarbij partij kiest.”

Inzake het optreden der Utrechtse studentenafdeling keurt het hoofdbestuur eenstemmig het optreden van het dagelijks bestuur bij deze goed.

Verder bevat Neerlandia de volgende verklaring van mr. W. Thelen, Brussel; H. Meert, Gent; Joh. C. Kesler, Brussel; mej. R. de Guchtenaere, Gent en mr. Emiel Wildiers, Antwerpen, dd. Brussel, 12 december:

“Ondergetekende, Vlaamse leden in het hoofdbestuur, met onverzwakte kracht opkomende voor de onvervreembare taalrechten van hun volk en voor zijn recht op een toekomst die geen hinderpalen zal stellen op de weg van zijn algehele ontwikkeling in eigen taal, geven als hun mening te kennen:

1°. Dat het Algemeen Nederlands Verbond noch kerkelijke noch staatkundige partij kent en dat derhalve elke poging om het Verbond van de tot nog toe in acht genomen onzijdige houding te doen afzwakken, moet worden geweerd;

2°. Dat noch het hoofdbestuur (daar het vraagstukken die alleen België aangaan) noch het groepsbestuur België (zolang geen normale toestanden geschapen zijn en alle meningen niet vrij tot uiting kunnen komen), partij hebben te kiezen tussen de verschillende stromingen, die thans onder de Vlamingen bestaan;

3°. Dat vooral niet door afkeuring van enige richting de mogelijke onenigheid tussen alle Vlamingen, die, als leden van het Verbond, slechts streven naar verhoging van de zedelijke en stoffelijke kracht van de Nederlandse stam, alsmede naar handhaving en verbreiding van de Nederlandse taal zal worden geschapen, gekweekt of verscherpt;

4°. Dat de herziening van de wet van het Algemeen Nederlands Verbond dient uitgesteld te worden, totdat en groep België en groep Zuid-Afrika (lees de zelfstandige afdelingen in Zuid-Afrika) in de gelegenheid verkeren over het onderwerp te beraadslagen;

5°. Dat derhalve het uitstellen van de sub 4° bedoelde herziening, geen aanleiding kan geven tot verandering in de leiding van het hoofdbestuur.”

7 januari 1916

De secretaris van de groep België van het Algemeen Nederlands Verbond heeft de volgende brief ontvangen van Constant. H. Peeters, uit Schaffen bij Diest. De brief is van 16 september jl.:

In deze oorlog heb ik dikwijls aan u en aan ons geliefd A. N. V. gedacht. Een Gentenaar, die ik enkele maanden geleden te Brussel ontmoette, zegde me dat alles bij u goed is afgelopen. Hier is het helaas te erger toegegaan. Onze uitgebreide familie in onze gemeente heeft alles verloren. Hetgeen mij bijzonder grieft is dat van mijn overgrote boekenverzameling, de vrucht van een twintigjarige verzamelarbeid, niets is overgebleven. Onder meer was zij rijkelijk voorzien van Nederlandse taal- en letterkundige werken (56 jaargangen van de Gids, de meeste ingebonden; volledige verzameling Nederlands Museum, Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle, Tijdschrift van het Willemsfonds, vele jaargangen van Vlaamsche Kunstbode, Belfort, Op de Hoogte, Vlaamsche Gids, Boon's Magazijn enz.). Allerhande romans, enz. Wat onze taalstrijd aangaat, bezat ik vele, ook zeldzaam geworden, exemplaren van boeken, brochures, tijdschriften enz. Van Neerlandia had ik, op enige nummers na, de hele verzameling, meest gebonden jaargangen. Verder de belangrijkste vlugschriften van het A. N. V. De meeste van mijn vroegere boeken zal ik mij nooit meer terug kunnen aanschaffen en nooit zal ik in staat zijn mijn persoonlijke schriften en aantekeningen te vernieuwen. Graag zou ik echter later zoveel mogelijk opnieuw verzamelen, zoals bv. de verschenen jaargangen van Neerlandia, De Vlaamsche Hoogeschool enz. Wilt ge dan aan mij eens denken?

De redactie van Neerlandia, het orgaan van het Algemeen Nederlands Verbond, waarin wij deze brief aantreffen, tekent er bij aan:

Vindt men dat niet tragisch! Stoffelijk bezit – Peeters was welgesteld – bekommert hem het minst. Maar zijn bibliotheek. En hoeveel van deze verstandelijke ellende zal er niet elders te lenigen vallen?

De knappe rechtsgeleerde en kloeke Vlaamsgezinde Mr. L. Dosfel van Dendermonde zag met zijn huis zijn kostbare boekerij in vlammen opgaan. Voor mannen als Dosfel is het verlies van een bibliotheek als de zijne meer dan het verlies van een huis.

Kort: beide gevallen nopen ons een beroep te doen op de leden van het A. N. V. in het bijzonder; op het Nederlandse volk in het algemeen. Laten om te beginnen deze beide bibliotheken hersteld worden: de eerste is er een van algemene ontwikkeling zoals men uit de opsomming van het verloren gegane kan oordelen; de tweede was in hoofdzaak de bibliotheek van een rechtsgeleerde, maar daarnaast toch ook een Nederlands letterkundige, die van Godfried Hermans (letterkundig pseudoniem van Mr. Dosfel).

Maar buiten deze twee gevallen kan Vlaanderen's ontwikkeling schatten van boeken gebruiken. Laat Nederland die samenbrengen.

Wij lezen verder in Neerlandia de volgende mededeling van Groep België van het A. N. V.:

“Groep België van het A. N. V. heeft het initiatief genomen van het algemene werk van Vlaamse Volksopbeuring, waarvan het hieronder volgende programma van werkzaamheden met medewerking van de Vlaamse organismen over het land ten uitvoer wordt gelegd:

1. Het werk de Soldatentrost:

- i. Stoffelijke bijstand: opsturen van pakjes eetwaren, versnaperingen, kousen, ondergoed; briefwisseling voor ongeletterden met krijgsgevangenen, inlichtingen;
 - ii. Verstandelijke en zedelijke steun voor onze soldatenkrijgsgevangenen; boeken, liederen, enz.
2. Kinderen- en zuigelingenbescherming. Onderafdelingen:
 - i. Het werk der flesjes melk voor kinderen;
 - ii. De kinderkrib, kindervoeding, schoolmaaltijden;
 - iii. Kindertuinen.
3. Volkskleding en voeding.
4. Voordrachten, ontwikkelingsbijeenvakkingen, kunstgenot, volksoontwikkeling.
5. Werkbeurs.
6. Voorschotkas en hulpbank (bijzonderlijk voor bedienden).
7. De stille hulp (steun voor beschaafde noodlijdenden).
8. Hulp voor oorlogsverminkten.

Daar is werk voor nu en na de oorlog. Daar kunnen schatten van geld en goed gebruik bij vinden. We doen een beroep op het hoofdbestuur, dat het initiatief te nemen heeft, op alle leden van het A. N. V. binnen en buiten Nederland, op het Nederlandse volk, op Vlamingen in Nederland, opdat hulp zou verschaft worden en hebben de vaste hoop dat onze verwachting niet zal beschaamd worden.”

Het hoofdbestuur van het A. N. V. ondersteunt krachtig dit beroep op hulp. De administratie te Dordrecht neemt graag giften in ontvangst. Reeds is er 100 gulden binnengekomen.

De Vlaamse Hogeschool.

We lezen in Vrij België:

De Duitse pers heeft met veel beslag gemeld, dat de Duitse gouverneur in België besloten heeft op de begroting van 1916 het

nodige bedrag te laten inschrijven voor de vervlaamsing van de Gentse hogeschool.

Wij kunnen ons niet voorstellen, dat die maatregel op praktisch gebied enige uitwerking zou hebben, want een Vlaamse universiteit, in dergelijke voorwaarden geboren, zal geen hoogleraars en geen studenten tellen. Het Vlaamse volk wil met die politieke kneep niets te maken hebben.

De Vlaamsgezinden hebben aan de heer von Bissing zoiets niet gevraagd, maar wel overal en steeds laten horen, dat zij van het tijdelijk Duitse regime geen gunsten verlangen.

Heel wat anders is het inderdaad de bestaande taalwetten te doen naleven en maatregelen te treffen, waardoor nieuwe toestanden worden in het leven geroepen.

De maatregel, die aan gouverneur von Bissing toegeschreven wordt, kan slechts van aard zijn om de Vlamingen in opspraak te brengen.

Steunend op hun recht en op eigen kracht hebben de Vlamingen hun strijd steeds in volle eerlijkheid gestreden.

Het wetsontwerp Anseele-Frank-Van Cauwelaert tot Vervlaamsing van de Gentse hogeschool behoorde voor de oorlog tot een der levenseisen van het Vlaamse volk. Gouverneur von Bissing zal evenmin als de tegenstanders uit eigen land de vervlaamsing van de Gentse hogeschool in een onafhankelijk België belemmeren.

8 januari 1916

De Telegraaf heeft de Belgische Staatsminister Emile Vandervelde geïnterviewd, o.a. over de vervlaamsing der Gentse hogeschool.

U weet, zegde Vandervelde, dat ik steeds voorstander geweest ben van een Vlaamse hogeschool, niet echter van de vervlaamsing der universiteit van Gent.

Meent u ook niet, vroeg de journalist, dat de Vlamingen geen grotere onhandigheid zouden kunnen begaan, dan door de Vlaamse hogeschool uit de handen der Duitsers aan te nemen?

Daar spreekt u best mijn vriend Huysmans en de heer Van Cauwelaert over ... Wat mij aangaat, ik geloof niet, dat ik bevoegd ben om mij uit te spreken over de tactiek van de Vlaamse beweging ... Alleen kan ik u wel verzekeren, dat sedert lang reeds bij de regering het voornemen bestaat, om bij haar terugkeer het vraagstuk der "Vlaamse hogeschool" tot een der allereerste voorwerpen van haar bezorgdheid te maken.

10 januari 1916

De vervlaamsing van de hogeschool te Gent.

In de Vlaamsche Stem, het te 's Gravenhage verschijnende, algemeen Belgisch Dagblad, dat onder leiding staat van drs. René de Clercq en A. Jacob, lezen wij:

De vlugge nieuwjaarsstijding uit België, het besluit meldend dat de Gentse hogeschool nog dit jaar zal worden vervlaamst, heeft ons wonderbaar verrast. Wanneer een verdrukt volk zo lange tijd tevergeefs heeft gestreden om het zijne, en wanneer dit nagestreefde niet een zaak is van ondergeschikt belang maar een levensvoorwaarde voor dit volk, kan die verrassing niet anders dan een aangename zijn. Al heeft de vreugde toch ook wel iets wrangs.

Het valt inderdaad te betreuren dat onze regering, ondanks de onophoudelijke opgestegen roepstemmen, ondanks smekingen,

klachten, eisen en strenge waarschuwingen, zich deze prachtige gelegenheid om goed te maken wat ze tegenover de meerderheid der bevolking had misdaan, heeft laten weggapen.

Daarmee raakt zij, zelfs al mocht zij ooit ten opzichte der Vlamingen redelijker gevoelens koesteren, door eigen schuld in een netelige toestand.

Zij zal de getroffen maatregel afkeuren en bestrijden, alleenlijk uit verbittering tegen de bezetter die – het grieft ons deze waarheid te moeten belijden – een klaardere kijk heeft in Vlaanderens geestelijke nood dan degenen, welke bijna een eeuw onze lotsbestemming in handen houdend, opdracht hadden ongedwongen te zorgen voor en te waken over het Vlaamse belang, hun mede toevertrouwd. Zal zij, teruggekeerd, het nauwelijks opgetrokken gebouw der volksontvoogding willen slechten, uit nijd en spijt daar zijzelf haar eerste plichten verwaarloosde? Dat ware veel gewaagd bij een intrede die, na ramp en rouw, wellicht niet een blijde, maar toch een rustige behoorde te zijn.

Zal zij, met verborgen tegenzin, zich schikken in het onvermijdelijke? Of zal zij de eerlijke mooie moed hebben om haar ongelijk te herkennen en, met een kalm gebaar, de antivlaamse dwarsdrijvers en ophitsers, die al meer en meer een gevaar worden voor de eenheid van het land, voorgoed het zwijgen op te leggen? Dat kan ze, dat moet ze, en meer nog: onmiddellijk na de bevrijding van het grondgebied, verlangen wij, dat door haar ditmaal, niet door een vreemde, het werk van onze geestelijke verlossing voltrokken zou worden. Want Vlaanderen wil niet alleen een eigen hogeschool, het eist volledig zelfbestuur.

Hopelijk geeft de geest der echte vaderlandsliefde dat de regering niet blind blijft voor de wenk der wordende geschiedenis.

Wat ons, strijdende Vlamingen, betreft, onze houding in deze aangelegenheid is in elk opzicht waardig en strikt loyaal. Duizend maal hebben wij van de bevoegde Belgische macht een Vlaamse universiteit gevorderd. Niet eenmaal werd aan de bezetter dienaangaande een wens te kennen gegeven. Wordt thans onverwacht aan een van onze vurigste verlangens voldaan, wij kunnen niemand danken. Trouwens ons geschiedt hier geen gunst, geen voorrecht. Het is geen geschenk, dat men weigert of aanneemt. Het is een recht, dat ons toekomt. De enige staatsuniversiteit in Vlaanderen moest een Vlaamse zijn. Wij hebben haar, wij houden haar!

15 januari 1916

De hogeschool te Gent.

In het te Antwerpen verschijnende blad, Het Vlaamsche Nieuws, lezen we uit een mededeling van dr. A. Borms en Alb. Van den Brande, "afgevaardigden van de redactieraad" van het blad, dat mr. K. Weyler, lid van de Antwerpse gemeenteraad en J. van Menten, hoofdredacteur van het Handelsblad (van Antwerpen) handtekeningen verzamelen op een rekwest aan generaal von Bissing, de Duitse gouverneur-generaal in België, waarin zij verzoeken de vervlaamsing van de hogeschool te Gent in te trekken.

Het rekwest is, volgens de mededeling in Het Vlaamsche Nieuws reeds getekend door Louis Franck, lid van de Belgische kamer en wethouder van Antwerpen, Jan de Vos, burgemeester van Antwerpen, Senator Rijckmans, mr. Lebon, Cuperus, Adriaenssens, en anderen.

17 januari 1916

De bijzondere berichtgever te Gent van De Vlaamsche Stem deelt in een brief aan dat blad iets mede over het opzien, dat daar het door de Vlaamse krant wereldkundig gemaakte bericht omtrent de vervlaamsing van de hogeschool gewekt heeft. Volgens deze berichtgever is de afdeling Gent van het Algemeen Nederlands Verbond er zelfs haar lokaal door kwijt geraakt. Hij schrijft o.m. ... men weet, dat het Verbond sinds enige tijd van lokaal veranderd is, omdat de bovenzaal van het notarissenhuis voor officiële zaken ingenomen werd. Het had zijn intrek genomen in een nieuw lokaal "Hotel Colombophile" op de Dierentuinlaan, waar het eveneens over een klein zaaltje kon beschikken. Verleden maandag moest mr. Alfons van Roy er nu een voordracht geven over Vlaamse gebruiken en toen nu verscheidene mensen in de zaal aanwezig waren om de les bij te wonen, toen is ineens de patroon verschenen, die het publiek beleefd heeft verzocht de zaal te willen ontruimen. De man mocht, vanwege zijn eigenaar, niet meer dulden, dat die Vlaamse bende nog langer onder zijn dak geherbergd werd! Het huis, dat door de heer Van de Wiele, houder van het hotel, gehuurd werd, hoort toe aan dr. Van der Straelen, professor aan de Franse hogeschool van Gent, en ... franskiljon. De heer doctor had waarschijnlijk ook De Vlaamsche Post gelezen met het bericht over de vervlaamsing van de Alma ...

18 januari 1916

In de Vlaamsche Stem bespreekt De Wandeleire de uitbreiding van het Belgische ministerie in verband met de Vlaamse toestanden. Hij doet het onder het opschrift "onheilspellende voortekenen". Na in herinnering gebracht te hebben, dat er eerst bekend is gemaakt, dat ook Cooreman, Liebaert en Schollaert, gewezen katholieke ministers, deel van de nieuwe regering zouden uitmaken en dat kort daarop werd medegedeeld, dat deze combinatie mislukt was, schrijft De Wandeleire:

Misschien heeft men aldus de indruk willen vestigen dat de wijziging slechts het gevolg is van verwickelingen in de binnenlandse (partij)politiek. Maar meer waarschijnlijk is dat hier eens te meer voor het Vlaamse publiek komedie werd gespeeld.

Immers, de heren Cooreman, Liebaert en Schollaert zijn, alhoewel Fransgezind, geboren Vlamingen. Dat zij op tijd en stond de Vlaamse wetten bekampten; dat o.m. de heer Schollaert nog in 1914 als voorzitter van de Belgische kamer, bij het ter stemming brengen der taal amendementen aan de "wet Poulet" met een ongehoorde partijdigheid de zaken zo wist te draaien en in te wikkelen, dat hij tegen de duidelijk uitgesproken wil van de meerderheid der kamerleden een voorafgaande stemming uitlokte die hem dan aanleiding gaf om de Vlaamse voorstellen niet ter stemming te brengen en zo aan de Vlamingen door valse list een nederlaag te berokkenen, die zij nooit zullen vergeten: dit alles zal de regering niet beletten ons bij de eerste gelegenheid te komen vertellen dat de Vlamingen geen deel hebben willen uitmaken van het nieuwe ministerie!

Verder schrijft De Wandeleire:

Wat de drie nieuwe ministers betreft is het nodig te herhalen dat het drie Vlaams onkundige franskiljons zijn? Dat zij alle drie steeds heftige tegenstanders zijn geweest en nog zijn van de Vervlaamsing der Gentse Hogeschool en dat een van hen, de heer P. Hijmans, de ergste vijand van Vlaanderen is, die ooit in het Belgische parlement heeft gezeteld. Geruststellend is dan ook voor ons de jongste kabinetswijziging niet, verre van daar. En nog meer onheilspellend is het nieuws dat de heer Hijmans ondanks zijn nieuwe waardigheid, de plaats van gezant te Londen zal blijven bekleden. Dat deze post, de voornaamste van alle, zonder twijfel (met het oog op de door Van der Velde erkende mogelijkheid van een toetreding van België tot de

overeenkomst van Londen) bezet zal blijven door een zo onverzoenlijk Vlaamshater, ook nu deze naar alle schijn als lid van de regering naar Le Havre zal moeten verhuizen, komt ons voor van grote betekenis te zijn, als aanduiding voor wat “de nieuwe koers van onze buitenlandse politiek” zal worden.

In ieder geval is het een feit zonder voorgaande dat een dienstdoende minister, en in zulke tijden, als gezant in het buitenland geaccrediteerd blijft.

Alsof het nog niet voldoende onrustbarend was dat met de Brocqueville, Carton de Wiart, Poulet e.a. nog Goblet d’Alviella, Hijmans en Van der Velde de beschikking over Vlaanderens lot in handen krijgen, heeft volgens een later ontvangen bericht de regering besloten een gedeelte van haar ministeries, waarvan ook dat van buitenlandse zaken, naar Parijs over te brengen, “ten einde de afhandeling van de verschillende vraagstukken, welke zich tussen de Belgische en de Franse regeringen voordoen, te vergemakkelijken.”

Wie zou van al deze wijzigingen voor ons volk en onze taal iets goeds kunnen verwachten? Drie Fransgezinden bij in het ministerie: het departement van buitenlandse zaken te Parijs gevestigd, en de heer Hijmans tegelijkertijd minister en gezant bij de machtigste der Ententemogendheden.

Onheilspellende voortekens voorwaar voor het ongelukkige Vlaanderen.

28 januari 1916

De talen in het Belgische leger.

De Belgische minister van oorlog, de Broqueville, heeft aan al de officieren in het Belgische leger de volgende circulaire gezonden:

De ervaring, die wij gedurende de oorlog hebben opgedaan, heeft getoond, hoe gemakkelijk het is, in ons leger, in een geest van samenwerking en eendracht, de praktische moeilijkheden op te lossen, welke het bestaan van twee landstalen met zich voert. Nooit werd er in de gelederen een nauwer verstandhouding waargenomen van het Vlaamse en het Waalse element, een en ander wedijverend om de bevordering van het welzijn van het gemeenschappelijk vaderland.

Die gunstige toestand mag niet teloor gaan. Opdat er een blijvend voordeel voor ons dierbaar België uit zou voortvloeien, wens ik vurig, dat de hoofden van al de graden de belangrijkheid van de verkregen uitslag beseffen en naarstig pogen hem al zijn vruchten te doen afwerpen.

De wet op het gebruik van de talen in het leger heeft grondbeginselen gehuldigd, die ik aan de hoofden verzoek van tijd tot tijd te herinneren aan hun onderhorigen en meer bijzonder aan de onlangs benoemde hulponderluitenanten; het betaamt, dat de mededelingen, die de troepen betreffen, in de twee talen worden gedaan, en dat de soldaten steeds gehoord kunnen worden in de taal, die zij het best verstaan.

De officieren moeten ter harte nemen zich met hun mannen in hun moedertaal te onderhouden, ten einde de wenselijke invloed op hen te kunnen uitoefenen; de omstandigheden maken die plicht hoogst dringend, want de soldaat leeft enkel zijn militair leven en moet in dat leven de zedelijke steun, die hij nodig heeft, kunnen vinden.

De commandanten der C. I. S. L. A. vooral, moeten zorgen dat de kandidaat officieren er zich van overtuigen, dat het beoefenen van het Vlaams spreken voor hen een hoofdvoorwaarde is voor het gelukkig uitoefenen van hun bevel. Ik verzoek de generaals en korpshoofden hun goede wil aan te wakkeren en er rekening mee te houden in het beoordelen van hun onderhorigen.

Ik doe vooral beroep aan het hart en het brein van onze officieren. Zij weten bij ondervinding hoezeer de soldaat zich gelukkig voelt wanneer hij verstaan wordt door de hoofden die voor hem de afwezige familie vervangen en hem met fiere moed leiden in de strijd die voor het vaderland gevoerd wordt.

De volbrachte krachtsinspanning zal haar beloning vinden in het bewustzijn van de gedane plicht, evenals in een vermeerdering van het vertrouwen en de liefde, die de soldaat aan zijn officier toedraagt.

De taalmoelijkheden verdwijnen wanneer allen de vereiste goede wil aan de dag leggen en elkeen de omvang van zijn plicht beseft. Daarom durf ik, evenals in het verleden, op de waakzaamheid van de hoofden en op ieders goed hart vertrouwen.

2 februari 1916

De Vlaamsche Stem.

De Vlaamsche Stem, het "algemene Belgische dagblad, onder leiding van drs. René de Clercq en A. Jacob, heeft opgehouden te bestaan.

15 februari 1916

Dr. Brulez schrijft in Dietsche Stemmen in een artikel over de vervlaamsing van de Gentse hogeschool en de taak er filosofie over deze laatste o. m.:

“De filosofie verlangt in de eerste plaats grondige onderlegdheid in de exacte randwetenschappen, in de beginselen tenminste die zij zelf med moet onderzoeken. Haar taak is vooral de draagkracht uit te meten en de waarde te bepalen van de algemeenste begrippen als maat en wet, van axioma's en postulaten de logica en bewijskracht te bediscussiëren en van hypothesen en theorieën de aanspraken op geldigheid en verklaringsvermogen te onderzoeken.

De waarde van de filosofie voor de bijzondere wetenschappen is vooral methodologisch en systematisch. Het redelijk onderzoek is niet beperkt bij kritisch onderzoek van het door waarneming gegevene. Het denken gaat daarboven uit en is spontaan en apriorisch, ontdekkend en uitvindend, impliciete voorwaarde en eindelijke waardebevestiging in de ervaring.

De filosofie is de draagster van het ideaal der wetenschap. Haar beginsel – het impliciete postulaat van alle wetenschap – ligt in de begrijpelijkheid der werkelijkheid. Het filosofische verzet tegen een zulkdanig panlogisme is alleen gericht tegen een verkeerde opvatting daarvan. De betekenis trouwens van het wezen der begrijpelijkheid en haar voorwaarden is zelf een verre van volbracht onderzoek.

Wil de filosofie de rol die haar toekomt bekleden, als leidster der wetenschap, dan is haar eerste plicht encyclopedisch op de hoogte te zijn van de hoofdzaak der wetenschappelijke uitkomsten. Dat betekent niet alweterij of betweterij, maar orde en leiding in het werk der wetenschap.”